

Franz von Papen (1879-1969)

Katolik kökenli zengin ve aristokrat bir aileye sahip olan Franz von Papen, 29 Ekim 1879'da Almanya'nın Vesfalya eyaletine bağlı Werl'de dünyaya geldi. Babası Friedrich von Papen, Prusya ordusunda yüzbaşılık yapan soylu bir toprak sahibiydi. Annesi Laura von Steffens ise yine asker kökenli soylu bir aileye mensuptu. Aile geleneğine uygun şekilde askeri okula gitti ve 1898'de Süvari teğmeni olan Prusya ordusuna katıldı. At biniciliğinde gösterdiği maharet sebebiyle 1902-1904 Hannover Süvari Okulunda binicilik eğitimi aldı ve ardından İngiltere'ye süvari eğitimi almaya gönderildi. Bu dönemde binicilik soylular arasında saygı uyandıran seçkin bir spor dalıydı. Görgülü ve yetenekli bir binici olan Papen, İngiltere'den döndükten sonra Alman seçkinleri tarafından ilgiyle karşılandı ve etrafında geniş bir çevre oluşturdu. 1905 yılında çok zengin bir aileden gelen Martha von Baca-Galhou ile evlendi. Bu dönemde, kurmay subay olmak için sınavlara hazırlanmaya başladı ve 1907'de bu sınavlarda başarılı olarak Berlin'de bulunan Prusya Harp Akademisinde okumaya gitti. 3 yıl Berlin'de çok yoğun bir kurmaylık eğitimi alan Papen, yazları Fransa'ya giderek dil eğitimi aldı ve Fransızcasını geliştirdi. Böylece 1911 yılında Harp Akademisinden mezun olduğunda akıcı şekilde İngilizce ve Fransızca konuşabiliyordu. Bu yetenekleri sebebiyle 2 yıl sürecek istihbarat eğitimi programına dahil edildi ve bu programın sonunda 1913 yılında kurmay yüzbaşılığa terfi etti.

1913 yılı aralık ayında Papen babasının da girişimleriyle Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği'ne askeri ateşe olarak tayin edildi. Bu sırada Meksika'da şiddetli bir iç savaş yaşanmaktaydı ve Papen'in diplomatik görevleri Meksika'yı da içine alacak şekilde düzenlendi. 1914 baharında Meksika'ya geçen Papen burada cuntacı Huerta rejimini destekleyerek ülkede Alman nüfuzunu yayabileceğini düşündü. Huerta rejiminin temmuz ayında çökmesi üzerine Papen, Amerika Birleşik Devletleri'ne geri döndü.

Papen 30 Temmuz'da Washington'a döndüğünde, Avrupa'da büyük savaş başlamıştı. Berlin yönetimi, Amerikan askeri sanayisinin gücünü biliyordu. Bu sebeple Amerika'daki Alman çıkarlarını en iyi şekilde temsil etmesi için Papen'in kontrolüne çok büyük miktarda kaynak sunuldu. Papen, Kanada'dan İngiltere ve Fransa'ya sevk edilen asker ve teçhizat desteğini sekteye uğratmak için ülkenin en önemli ulaşım hatları arasında yer alan Welland Kanalı'nı ve Vanceboro Köprüsü'nü havaya uçurmayı planladı. Ancak bu planları başarısızlıkla sonuçlandı ve saldırganlar polis tarafından yakalandı. Polis sorgusunda saldırganlar, Papen'in ismini verince mesele diplomatik bir krize dönüştü. Çünkü Amerikan polisi diplomatik dokunulmazlığı sebebiyle Papen'i gözaltına alamadı. Ancak ülkenin tarafsızlığı ihlal ettiği ve diplomatik dokunulmazlığını kötüye kullandığı gerekçesiyle Amerikan yönetimi kendisini istenmeyen kişi ilan etti. Bunun üzerine Papen, 28 Aralık 1915'te ülkeden ayrıldı ve Almanya'ya döndü. Ülkesine döndüğünde Amerika'daki hizmetlerinden ötürü kendisine Demir Haç nişanı verildi.

Askeri ataşelik görevinin ardından Papen, binbaşı rütbesiyle Batı Cephesi'nde görevlendirildi. Komutasını devraldığı 93. Piyade Alayı'nın 2. Taburu Somme Muharebeleri sırasında ağır kayıplar verse de İngiliz saldırılarına karşı başarılı şekilde direndi. 1916 Kasım'ından 1917 Şubat'ına kadar aralıksız şekilde düşmanla çarpışmayı sürdüren Papen, bu süreçte gösterdiği başarılarından ötürü Birinci Sınıf Demir Haç nişanı ile ödüllendirildi. Ancak 11 Nisan 1917'de girdiği

Vimy Sırtı Muharebesinde Papan'ın taburu ağır bir yenilgi aldı ve büyük kayıplar verdi. Bu yenilginin ardından Papan, görev yerinin değiştirilmesini talep etti ve bu talebi doğrultusunda haziran ayında Osmanlı Devleti'ne gönderildi.

Haziran ayında İstanbul'a ulaşan Papan, burada Enver Paşa ile görüştü ve Bağdat'ın geri alınması için bir harekât planı hazırladı. Plana göre 7. Türk Ordusu, Almanya'dan gelecek yardımcı kuvvetlerle desteklenecek ve Halep'te taarruz düzeni alarak Fırat Nehri boyunca Bağdat'a doğru ilerleyecekti. Papan, Ağustos ayında harekâtı yürütecek olan Erich von Falkenhayn ile birlikte cepheyi ziyaret etti. Ancak bu ziyaretlerinde, Mısır'da konuşlanmış İngiliz ordusunun Filistin'e taarruz etmesi durumunda Türk cephesini yarabileceğini değerlendirdiler ve Bağdat'a taarruz etme fikrinden vazgeçtiler. Olası İngiliz taarruzunu karşılamak için Ekim ayında Filistin'e geçen Papan, Aralık ayına kadar burada şiddetli çarpışmalara katıldı ve yarbaylığa yükseltildi. Ancak Aralık ayında İngiliz birlikleri Türk cephesini yararak Kudüs'e girmeyi başardılar. Bunun üzerine Papan, Ürdün kırsalında oluşturulan yeni savunma hattına çekildi. 1918 yılının ilk aylarında, İngilizler kış koşulları sebebiyle yavaşlamışlardı. Bu durum Papan'e birliklerini yeniden düzenleme fırsatı verdi. Bahar aylarında Papan, Mersinli Cemal Paşa'nın yerel aşiretlerle iyi ilişkiler kurarak Türk ordusuna kırsalda üstünlük kazandırdığını gördü. Bunun İngilizleri durdurmak için iyi bir yol olduğuna karar verdi ve bu görüşünü yeni atanan cephe komutanı Limon von Sanders'e aktardı. Papan'e göre yerel aşiretleri kendi taraflarına çekmeleri ve bunun için de Araplara geniş çaplı bir özerklik vaat etmeleri gerekiyordu. Ancak Sanders, Türkleri buna ikna etmelerinin mümkün olmadığını söyledi ve Türkleri buna ikna etmek için doğrudan Almanya'dan bir baskı yapılması gerektiğini ifade etti. Bu fikri yerinde bulan Papan, komutanının izniyle Berlin'e giderek yetkili kimselerle görüşmeye karar verdi. Bu kapsamda Ağustos ayında, Fransa'daki Alman karargahına ulaşan Papan, burada cephe komutanlarından General Ludendorf ile görüştü. Bu görüşmede kendisine durumun aciliyetini açıkladı ve Arap aşiretlerinin desteği olmadan İngilizleri durdurmanın mümkün olmadığını anlattı. Durumun vahametini anlayan Ludendorf, derhal Enver Paşa'ya bu yönde bir telgraf çekilmesi talimatını verdi. Ancak bu konuda bir gelişme sağlanmadan İngiliz ordusu yeniden taarruza geçti ve Türk ordusunu kesin bir yenilgiye uğrattı. Papan, Ekim ayında İstanbul'a döndüğünde Osmanlı Devleti artık savaştan çekilmeye karar vermişti. Bu sebeple Papan, kalan Alman birliklerinin tahliyesiyle görevlendirildi ve süreci takip edebilmek için Adana'ya gitti. Adana'ya vardığında Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmış ve Osmanlı Devleti savaştan çekilmişti. Papan burada Mustafa Kemal Paşa ile görüşme fırsatı buldu. Mustafa Kemal Paşa, Papan'e Alman birliklerinin tahliyesi konusunda elinden gelen yardımı yapacağını söyledi. Papan Alman birlikleri ile geri dönüş yolundayken, ülkesinin teslim olduğunu ve monarşinin yıkıldığını öğrendi.

Savaşın ardından ordudan ayrılan Papan, Almanya'nın batı kırsalında bir çiftlik satın alarak aristokrat bir toprak beyi olarak yaşamını sürdürdü. Ancak Komünist ayaklanmalar, 1920 Nisan'ında bulunduğu bölgeye yayılınca, ayaklanmayı bastırmak için yerel milis güçlerin (*Freikorps*) komutasını üstlendi. İsyanın bastırılması sırasında etkin bir liderlik gösteren Papan, bu başarısıyla yerel siyasetçilerin dikkatini çekti ve Veszalya Çiftçileri Sendikası'nın adayı olarak Prusya eyalet meclisine seçildi. Neredeyse tüm Katolik Almanlar gibi Papan de ailesinin mensup olduğu Merkez Partisi'ne üyeydi. Ancak partisinin ilkelerinin aksine milliyetçi-muhafazakâr bir dünya görüşüne sahipti ve görüşleri Alman Ulusal Halk Partisinin değerlerine daha yakındı. Bu sebeple 1921-1932 yılları arasını kapsayan 12 yıllık eyalet meclisi vekilliği süresince partisinin görüşleriyle ters düşen bir siyasi duruş sergiledi. Cumhurbaşkanlığı oylamasında Alman sağını bir araya getirmeye en uygun aday olarak gördüğü Hindenburg'u destekledi ve Eyalet Meclisi sözcülüğü için Nazilerin adayı Hans Kerrl'e oy verdi.

1932 seçimlerinin ardından seçimi kazanan Cumhurbaşkanı Hindenburg, sosyal demokratları ve komünistleri dışarıda bırakacak bir hükümet kurulmasını istiyordu. Bunun için Papan'i ofisine çağırarak kendisini, Merkez Partisi'yle Naziler

arasında bir koalisyon kurması için görevlendirdi. Katolik aristokrat kökenleri ve milliyetçi-muhafazakâr dünya görüşü, Papen'i böyle bir görev için uygun hale getirmekteydi. Üstelik savaş yıllarında gösterdiği çabalar ve askeri kariyeri sayesinde Alman milliyetçilerinin ve eski subayların desteğine sahipti. Ancak Merkez Partisi, Papen'i, desteklemeyi reddetti. Parti mensupları sağcılarla işbirliği yapan Papen'i bir hain olarak nitelendirdiler ve parti disiplinine aykırı hareketlerinden ötürü kendisine destek vermeyi kabul etmediler. Bunun üzerine Papen, 31 Mayıs 1932'de partisinden istifa etti ve zayıf bir azınlık hükümetinin şansölyesi olarak göreve başladı.

Haziran ve Temmuz aylarında Papen, Almanya'nın savaş tazminatının görüşüldüğü Lozan Konferansına katıldı. Konferansın amacı Almanya'nın yaklaşık bir yıldır ödeyemediği tazminat konusunu çözüme ulaştırmaktı. Bu konferans fiilen Almanya'nın tazminat yükümlülüğünü sona erdirdi.

Papen, Nazileri himaye ederek kendi iktidarını güçlendirmeyi planlıyordu. Bu plan kapsamında 31 Temmuz 1932'de gerçekleşecek seçimlerden Nazilerin güçlenerek çıkmasını umuyor ve onların desteği ile hükümette kalmayı amaçlıyordu. Ancak Naziler, seçimlerden güçlenerek çıkmalarına rağmen Papen'i desteklemeyi reddettiler ve yapılan güven oylamasında hükümet aleyhine oy verdiler. Papen ise cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile ülkeyi yeniden bir erken seçime götürdü. Ancak Kasım ayında tekrarlanan seçimlerden sonra da Hitler'le anlaşmayı ve meclisten güven oyu almayı başaramadı. 3 Aralık'ta Cumhurbaşkanı Hindenburg, Papen'i görevden alarak hükümeti kurma vazifesini savunma bakanı Schleicher'e verdi.

4 Ocak'ta Hitler ile bir araya gelen Papen, Schleicher'e karşı kendisiyle birlikte hareket etmeyi kabul etti. Bu dönemde Hindenburg ile iyi ilişkilerini koruyan Papen, Cumhurbaşkanı ile Hitler arasında bir arabuluculuk görevi üstlendi. 22 Ocak'ta Hitler ile yaptığı görüşmede şansölyelik iddiasından vazgeçerek Hitler'in liderliğinde kurulacak bir kabinede şansölye yardımcılığı ve Prusya eyalet başkanı olmayı kabul etti. Bu uzlaşi kapsamında 23 Ocak'ta Hindenburg ile konuşan Papen, Hitler'in şansölye olarak atanacağı ancak bakanlıkların merkez sağcı siyasetçiler tarafından paylaşılacağı bir hükümet modeli teklif etti. Hindenburg, Papen'in hükümet formülünü destekledi ve Hitler'in şansölyeliğini onaylamayı kabul etti. Böylece 30 Ocak 1933'te Hitler'in liderliğinde yeni bir kabine kuruldu ve Papen bu kabinede şansölye yardımcısı olarak yerini aldı.

Yeni kabinede Naziler sadece üç bakanlığa sahiptiler, buna karşılık Papen'e yakın muhafazakârlar sekiz bakanlığı elinde bulunduruyorlardı. Kabinede kararlar oy çokluğu ile alındığı için Papen, kabine kararlarını yönlendirebileceğini düşünüyordu. Üstelik Cumhurbaşkanı Hindenburg'un da desteğine sahipti. Bundan dolayı Papen, Hitler'i denetleyebileceğine inanmaktaydı. Ancak Nazi Partisi kolluk kuvvetlerini kontrol eden bakanlıklara sahipti. Bu sayede hem Gestapo hem de Alman polisi Nazilere bağlı şekilde çalışıyordu.

Papen'in Hitler'i denetleme imkânı birkaç ay içerisinde tamamen son buldu. 27 Şubat 1933'te Alman parlamentosu kundaklandı ve Papen Hitler'le birlikte bu yangının bir komünist ihtilalin habercisi olduğunu ilan etti. Bu olayı bahane eden Hitler tüm kişisel hak ve özgürlükleri ortadan kaldıran bir kararname eşliğinde erken seçime gitti. 5 Mart 1933'te yapılan bu seçimlerde Nazi Partisi oyların 43,9'unu alarak parlamentoda önemli bir çoğunluk elde etti. Seçimlerin hemen ardından parlamento çalışmalarına dört yıl ara veren ve meclisin yetkilerini hükümete devreden bir "yetki kanunu" oylamaya sunuldu. Papen ve arkadaşları bu oylamada Hitler'e destek verdiler. Ancak bu kanunun geçmesiyle, Hitler, kararname çıkarma yetkisini kendi eline aldı ve Cumhurbaşkanı Hindenburg'a olan ihtiyacını sona erdirdi. Ayrıca yetki kanunundan sonra kabinede Hitler'e karşı görüş beyanı azaldı ve Papen'in kabine içi müzakereler yoluyla Hitler'i dengeleme ihtimali de ortadan kalktı.

29 Haziran 1934 gecesi, Hitler doğrudan kendine bağlı silahlı unsurları (S.S.) devreye sokarak S.A. birliklerini ve liderleri Ernst Röhn'ü tutuklatarak yargısız şekilde infaz ettirdi. Adına "Uzun Bıçaklar Gecesi" denen bu tasfiye hareketi sırasında bazı S.S. birlikleri Papen'in çalışma ofisini basarak kendisini günlerce ev hapsine aldılar. Ev hapsinden çıktıktan sonra iktidarın bütünüyle Nazi Partisinin ele geçtiğine anlayan Papen, şansölye yardımcılığından istifa etti. Hitler Papen'in istifasını kabul etti ancak yerine kimseyi atamadı. 2 Ağustos'ta Hindenburg'un vefat edince kendini Führer ilan eden Hitler, şansölye yardımcılığı makamını ortadan kaldırdı.

Hitler Ağustos ayında Papen'i Alman Büyükelçisi olarak Viyana'ya tayin etti. Bu oldukça önemli bir vazifeydi. Çünkü bu iki ülkenin birleşmesi (Anschluss) Alman milliyetçilerinin yüzyıldır beklediği bir hayaldi. Papen bunu gerçekleştirmesi durumunda siyasi kariyerinin yeniden parlayacağını düşünüyordu. Bu sebeple kendisini bir büyükelçiden fazlası olarak gördü ve görev süresi boyunca dışişleri bakanından emir beklemek yerine doğrudan Hitler'le temas kurdu. Papen, Avusturya ile ilişkileri geliştirdikçe iki ülkeyi yakınlaştıran antlaşmalar imzaladı. 28 Ağustos 1935'te iki ülkenin birbirleri aleyhine yayın yapmaması konusunda antlaşmaya varıldı. 11 Temmuz 1936'da Nazi Partisi'nin sokak eylemlerine son vermesi karşılığında Avusturya hükümeti "ulusal muhalefetin" kabineye girmesine izin verdi ve kendisini bir "Alman Devleti" olarak tanımladı. Bu antlaşmaların ardından Avusturya büyük ölçüde İtalyan nüfuz sahasından çıkararak Alman nüfuzu altına girdi ve Papen Hitler'e yazdığı mektupta birleşmenin (Anschluss) artık bir an meselesi olduğunu ifade etti. 1937 sonbaharında Papen Avusturyalı muhataplarına hükümete daha fazla Nazi mensubu dahil etmeleri için baskı yapmaya başladı. Eylül ayında Almanya'yı ziyaret eden İtalyan lider Mussolini'yi karşılamak için Hitler'in yanına gitti ve Avusturya konusunda kendisine danışmanlık yaptı. Şubat ayına kadar büyükelçilik görevini sürdüren Papen'in çalışmaları mart ayında meyvesini verdi ve 12 Mart'ta Alman orduları hiçbir direnişle karşılaşmadan Avusturya'yı işgal etti.

Avusturya'nın ardından yaklaşık bir sene resmi görev almayan Papen, 1939 yılının Nisan ayında Ankara Büyükelçisi olarak Türkiye'ye tayin edildi. Papen'in ismi bu görev için 1938 yılının bahar aylarından beri dillendirilmekteydi. 1938 yılının Mart ayında New York Times gazetesi, [Anadolu Ajansı](#)na dayandırdığı bir haberde Papen'in Ankara Büyükelçisi olarak tayin edileceğini yazmıştı. Ancak atamanın ilk haberlerden bir yıl sonra yapılması, muhtemelen kendisini bizzat tanıyan Atatürk'ün vetosu sonucunda gerçekleşmişti.

Papen, 27 Nisan 1939'da Ankara'ya geldiğinde Türk-Alman ilişkileri oldukça gergin bir döneme girmişti. 15 Mart'ta Alman ordularının Çekoslovakya'yı 7 Nisan'da ise İtalyan ordularının Arnavutluk'u işgali etmesi tüm Doğu Avrupa ve Balkanlarda ciddi bir endişe yaratmıştı. Bu endişeyi paylaşan Türkiye, 12 Nisan'da İngiltere öncülüğünde kurulan Barış Cephesi'ne katılmış ve Balkanların güvenliği konusunda İngiltere ve Fransa'yla beraber hareket edeceğini açıklamıştı. Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile daha fazla yakınlaşmasını istemeyen Papen, Ankara'ya varır varmaz önce Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile sonra da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüştü. Her iki görüşmede de Türk tarafının endişelerini dinledi ve muhataplarına Alman ve İtalyan niyetlerinin barışçıl olduğuna dair güvenceler verdi. Ancak Saraçoğlu ve İnönü sözlü güvencelerin ötesinde somut adımlar beklediklerini ifade ettiler ve özellikle İtalya'nın Arnavutluk ve Onikiada'ya asker yığmasından duydukları rahatsızlıkları iletiler. Papen bu görüşmelerin ardından derhal Hitler'e ve Dış İşleri Bakanlığı'na birer telgraf çekti ve Türklerin İtalyan saldırganlığına yönelik çok ciddi endişeler duyduğunu belirtti. Papen'e göre bu endişelerin giderilmesi için İtalya, Arnavutluk ve Onikiada'daki askeri varlığını azaltmalı ve bir iyi niyet göstergesi olarak Türkiye sahillere 3 km mesafede bulunan Meis adasını Türklere bırakmalıydı. Bu telgrafların ardından Türk muhataplarıyla yeniden görüşen Papen, somut güvencelerin temini için kendilerinden süre istedi ve özellikle mayıs ortasında gerçekleşecek İtalyan ve Alman dış işleri bakanlarını toplantısının

beklenmesini talep etti. Ancak Türk tarafı İngilizlerle yapacakları ortak açıklama metninin hazır hale geldiğini ve ortak deklarasyonun daha fazla ertelenemeyeceğini ifade ettiler.

Mevcut siyasi çerçevede Türk-Alman ilişkilerini düzeltemeyeceğini anlayan Papen, Ankara'ya döndükten sonra Türkiye'nin tarafsızlığını temin etmeye odaklandı. Bu amaçla Dış İşleri Bakanı Saroçoğlu ve bakanlık Müsteşarı Numan Menemencioğlu yaptığı görüşmelerde Sovyet tehlikesine vurgu yaptı ve barışın muhafazası için Türkiye'nin tarafsızlığının gerekli olduğunu söyledi. Ancak Türkiye 24 Haziran'da Balkanların ve Doğu Akdeniz'in güvenliği konusunda Fransa ile ortak bir deklarasyonda bulunarak tarafını yineledi.

Papen 1 Eylül sabahı savaşın başladığı elçilik radyosundan öğrendi. O tarihten itibaren Ankara'daki diplomatik hareketlilik oldukça yoğunlaştı. Bu süreçte Papen, Hollanda'nın Ankara Büyükelçisi Philips Visser ile görüşerek kendisinden barış için arabuluculuk yapmasını istedi. Papen'in barış planına göre Almanya, doğuda 1918 sınırlarına geri dönecek ancak karşılığında Polonya ve Çekoslovakya'nın bağımsızlığını iade edilecekti. Hollanda hükümeti bu plan çerçevesinde arabuluculuk yapmayı kabul edince Papen, 18 Ekim'de konuyu Hitler ile görüşmeye Berlin'e gitti. Ancak Hitler, Papen'in teklifini reddetti ve asıl amacının 1648 Vesfalya Barışından beri süregelen güç dengesini ortadan kaldırmak olduğunu ifade etti.

Papen, Almanya'dayken Türkiye, 19 Ekim'de İngiltere ve Fransa ile üçlü ittifak anlaşmasını imzaladı. Bu antlaşmaya göre Türkiye Akdeniz'e yayılacak bir savaşta İngiltere ve Fransa'nın yanında yer alacağını taaddüt ediyordu. Ancak bu taaddüt Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin karşı karşıya gelmesi durumunda geçersiz sayılıyordu. Türkiye'nin tarafsızlığını temin etmek isteyen Papen, antlaşmanın bu hükmünü geçerli kılmak için Sovyet diplomatlarıyla birlikte hareket etti ve yaptığı görüşmelerde Sovyet korkusunu canlı tutmaya çalıştı. 11 Haziran 1940'ta İtalya'nın dahil olmasıyla savaş Akdeniz'e ulaştı ve İngiltere, Türkiye'nin yükümlülüğü görüşmek üzere Ankara'ya bir heyet gönderdi. Papen buna karşılık Türk subaylarını elçiliğe davet ederek onlara Alman ordusunun Fransa seferine dair filmler izlettirdi. Böylece hem Alman ordusunun üstünlüğünü hem de değişen taktik ve teknolojileri göstermeye çalıştı. Papen ile görüşen Türk heyeti, savaşta ihtiyaç duyacakları malzeme ve mühimmata yönelik kapsamlı bir liste oluşturdular ve bu listeyi kendilerini savaşa davet eden İngiliz heyetine sundular. Fransa Savaşı'nda mevcut mühimmatını büyük ölçüde yitiren İngiltere'nin Türklerin dile getirdiği talepleri karşılaması mümkün değildi. Böylece Türkiye sekiz ay önce yapmış olduğu antlaşmaya rağmen kendi teçhizat eksiklerini ve Sovyetler Birliği'ne dair olan çekincelerini gerekçe göstererek savaşa katılmadı.

Fransa'nın 22 Haziran'da teslim olmasıyla birlikte Ankara'daki diplomatik hava büyük ölçüde değişti. Yaz ayları boyunca Papen'in Türk bürokrasisi üzerindeki nüfuzu güçlendi ve Türk basınının Almanya'ya yönelik üslubu yumuşadı.

Ancak Ekim ayında Türk-Alman ilişkileri yeni bir krizle karşı karşıya kaldı. 28 Ekim'de Almanya'nın müttefiki İtalya, Yunanistan'ı işgale başladı ve bu durum Türkiye'yi yeniden savaşa girme yükümlülüğü ile karşı karşıya bıraktı. Çünkü 1934 yılında imzalanan [Balkan Antantı](#)na göre Türkiye ve Yunanistan birbirlerinin toprak bütünlüğünü karşılıklı olarak koruma taahhüdünde bulunmuşlardı. Bu taaddüdü gündeme getiren İngilizler Ankara'yı savaşa katılması için yeniden sıkıştırmaya başladılar. Papen ise derhal İsmet İnönü ile görüşerek Türk tarafının kaygılarını yatıştırmaya çalıştı ve Türkiye'nin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı duydukları konusunda kesin güvenceler verdi. Ancak savaşın Balkanlara yayılması iki ülke arasındaki gerilimi artırdı. Papen, kış ayları boyunca yaptığı görüşmelerde Türkiye'nin asıl endişesinin Bulgaristan yönünden gelecek bir saldırı olduğunu anladı. Bu endişeyi gidermek adına Hitler'in bizzat İnönü'ye mektup göndermesinin faydalı olacağını düşündü. Bu çerçevede oluşturulan mektupta Hitler, Türkiye'nin

toprak bütünlüğüne duyduğu saygıyı dile getirdi ve Bulgaristan'da ilerleyen Alman birliklerinin, Türk sınırından, yanlış anlaşılmalara meydan vermeyecek kadar uzak kalmalarını emrettiğini yazdı. Papen'in bu mektubu İnönü'ye sunması üzerine Türk-Alman ilişkilerinde gözle görülür bir iyileşme sağlandı ve o sırada Ankara'da bulunan İngiliz Dış İşleri Bakanı Eden, Türk muhataplarını savaşa katılma konusunda ikna etmeyi başaramadı. Cumhurbaşkanı İnönü, 12 Mart'ta Hitler'in mektubuna Türkiye'nin tarafsızlığını vurgulayan dostane bir cevap kaleme aldı ve böylece taraflar arasında yumuşama devam etti.

Papen, Nisan ayında Türk muhataplarına bir dostluk ve işbirliği anlaşması imzalanmasını teklif etti. Türkler bu teklife sıcak baktılar. Ancak bu sırada Irak'ta İngiliz karşıtı bir darbe gerçekleşti. Darbeyi desteklemek isteyen Almanlar, 12 Nisan'da görüş alışverişinde bulunmak için Papen'i Berlin'e çağırdılar. Berlin'den yapılan görüşmelerde Ribbentrop, Papen'den Türkleri Almanya'nın yanında yer almaya ikna etmesini istedi. Hitler ise Türkiye konusunda daha gerçekçiydi ve beklentilerini saldırmazlık ve askeri geçiş antlaşmalarıyla sınırlı tuttu. Karşılığında Türkiye'ye Batı Trakya ve Ege adalarından toprak teklif edebileceğini söyledi. Mayıs ayında Türkiye'ye dönen Papen, bu talepleri İnönü'ye iletti. İnönü, askeri geçiş talebini müzakerelere havale ederek o konuda zaman kazandı. Salırmazlık antlaşması konusunda ise Almanlar, antlaşma metni içerisinde Türk-İngiliz ittifak anlaşmasını devre dışı bırakacak hükümler konulmasını istediler. Türk tarafı bunu kabul etmeyince görüşmeler Haziran ayına sarktı. Bu süreçte İngilizler Irak'ta hakimiyet sağladılar ve Almanların askeri geçiş talebi anlamını yitirdi. Haziran ayında Papen, Ribbentrop'a gönderdiği raporunda Türklerin, toprak vaadi karşılığında İngilizlerle yaptıkları anlaşmayı feshetmeyeceklerini ve dolayısıyla ön koşul olmadan Türk-Alman saldırmazlık antlaşmasının imzalanması gerektiğini bildirdi. Berlin yönetimi bu rapor doğrultusunda hareket etti ve 18 Haziran'da Türk-Alman saldırmazlık ve dostluk antlaşması imzalandı. Bu antlaşmanın imzalanmasından 4 gün sonra Almanya, Sovyetler Birliği'ne savaş ilan etti.

Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne savaş açması, Türk-Alman ilişkilerinde yeni bir sayfa açtı. Özellikle savaşın ilk aylarında Almanların hızla ilerleyerek Moskova önlerine ulaşması Türkiye'de Alman taraftarlığını ve Turancılık fikrini güçlendirdi. Papen ile görüşen Saraçoğlu ve Menemencioğlu Alman zaferini temenni ettikleri açıkça dile getirdiler. Bu süreçte Türk-İngiliz ilişkileri dip seviyeye ulaştı ve İngilizlerin tüm taleplerine rağmen Türkiye, Almanlarla arka arkaya ticaret antlaşmaları imzalamaya başladı. Ekim ayında imzalanan ticaret antlaşmasına göre Türkiye, Almanya'dan askeri teçhizat almaya ve karşılığında daha önce İngilizlere satmaya söz verdiği yıllık 45 bin ton kromu satmaya başladı. Üstelik bu ticaretin gerçekleşmesi için Almanya, Türkiye'ye 117 lokomotif ve 1.250 yük vagonu sağlayacaktı. Bu antlaşmayı 1942 yılında yeni bir kredi antlaşması takip etti ve Almanya, Türkiye'ye kendisinden silah alması için 100 bin Mark değerinde kredi vermeyi kabul etti. Böylece Türkiye, Almanya'nın ekonomik nüfuz sahasına girdi. Papen bu dönemde, I. Dünya Savaşı'ndan beri tanıdığı çeşitli Türk asker ve devlet adamlarıyla olan ilişkisini güçlendirdi ve Almanya'nın Türkiye'deki siyasi nüfuzunu artırmayı başardı. Gazetecilerle de sık sık bir araya gelen Papen özellikle Cumhuriyet ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinin Alman yanlısı bir yayın politikası takip etmelerini sağladı.

Türk-Alman ilişkilerinin zirvede olduğu 1942 yılının Şubat ayında Papen ve eşi Ankara'da bombalı bir saldırıya uğradı. Papen ailesi saldırıyı ufak sıyrıklarla atlattılar. Yapılan soruşturmada saldırıyı Sovyetler Birliği'nin İstanbul Konsolosluğunda çalışan ajanların organize ettiği anlaşıldı ve bu durum Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında diplomatik bir kriz yarattı. Konsolosluk binası Türk polisi tarafından ablukaya alındı ve saldırıyla ilgisi olduğunu düşünülen ajanlar 20'er yıl hapse mahkûm edildi.

1942-43 kışında, Alman ordularının El-Alamein ve Stalingrad'da yenilmesi hem savaşın gidişatını hem de Türk-Alman

ilişkilerinin seyrini değiştirdi. 1943 yılı itibariyle üstünlüğü ele geçiren müttefikler Türkiye'ye yeniden Almanya'nın karşısında savaşa katılması için baskı yapmaya başladılar. Papen, Türkiye'yi savaşa sokmak için yapılan görüşmelerinin içeriğini İngiliz Büyükelçiliğine sızan bir Alman casusu vasıtasıyla detaylı şekilde öğrendi. Bu sayede Türkiye'nin savaşa yönelik çekincelerini tespit etti. Türk muhataplarıyla yaptığı görüşmelerde hem bu çekinceleri özellikle gündeme getirdi hem de Türk-İngiliz görüşmelerinden haberdar olduğunu hissettirerek üstü kapalı gözdağı verdi. Böylece Türkiye'nin savaşa yönelik kaygılarını derinleştirdi.

1943 Sonbaharında müttefik ordularının zaferleri, Türkiye'ye yönelik baskıları artırdı. Müttefikler Türkiye üzerinden Balkanlar'a yönelik yeni bir cephe açmak istiyorlardı. Bu çabaların farkında olan Alman yönetimi, oldukça endişeliydi ve Türkleri yanlarına çekmek için Ege Adalarını teklif etmeyi düşünüyorlardı. Ancak Ankara'nın tutumunu iyi bilen Papen, üstlerini rahatlattı ve gönderdiği raporda Ankara'nın savaşa girmekten daha uzun süre kaçınacağını ifade etti. Papen'e göre Türkler toprak vaadiyle bir maceraya atılmaz veya verdikleri sözden dönmezlerdi. Bu yüzden yapılması gereken şey onlarla dostane ilişkileri sürdürmek ve Ankara'nın tarafsızlığına saygı göstermekti. Papen'in öngördüğü şekilde Türkiye 1944 baharına kadar tarafsızlığını ve denge politikasını sürdürdü. Ancak bu tarihten itibaren müttefik baskılarına daha fazla dayanamayan Ankara Nisan ayında Almanya'ya krom satışı durdurdu ve Ağustos ayında Berlin'le diplomatik ilişkilerini sonlandırdı. Bunun üzerine Papen İnönü'ye vedalaştı ve 4 Ağustos'ta Almanya'ya geri döndü.

Papen ülkesine döndüğünde tutuklanmaktan çekiniyordu. Çünkü 20 Temmuz'da Hitler'e bir suikast düzenlenmiş ve Papen'in bizzat tanıdığı çok sayıda kişi tutuklanmıştı. Ancak Papen, Berlin'de protokol töreniyle karşılandı ve doğruca Hitler ile görüşmeye götürüldü. Bu görüşmede Hitler kendisine hizmetlerinden ötürü teşekkür etti ve şövalye sınıfı savaş liyakat haçı takdim etti. Eylül ayında ailesinin yanına Saarland'a giden Papen, 29 Ekim'de Amerikan ordusunun bölgeye ulaşması üzerine ailesiyle birlikte Almanya'nın iç bölgelerine çekildi. Ancak 14 Nisan 1945'te Amerikan askerleri tarafından yakalanarak tutuklandı. Nüremberg'de çıkarıldığı savaş suçları mahkemesinde yargılandı ve eylemleri gayri-ahlaki olarak nitelendirilse de suç unsuru olarak değerlendirilmedi ve herhangi bir cezaya çarptırılmadı. Serbest kaldıktan sonra Batı Almanya'da "Nazilerden Arındırma Mahkemesi" tarafından tekrar yargılandı ve 8 yıl kürek cezasına mahkûm edildi. Ancak bu cezası 1949 yılında affedildi ve kendisine 1954 yılına kadar yayın yasağı konuldu. Bu süreçte makalelerini İspanyol gazetelerinde yayınlatan Papen, Federal Alman Hükümetini, eleştiren yazılar kaleme aldı. 1953 yılında hatıratını yayınlayan Papen, siyasete geri dönmek istese de bunda başarılı olamadı. Takip eden yıllarda siyasi kariyerini savunan makaleler yazmaya ve konuşmalar yapmaya devam eden Papen nihayet 1969 yılında 89 yaşında doğduğu topraklarda yaşamını yitirdi.

Mert Can ERDOĞAN

KAYNAKÇA

Bisher, Jamie, **The Intelligence War in Latin America, 1914-1922**, Jefferson, McFarland, 2016.

Braatz, Werner, **Ernst Franz von Papen and the Movement of Anschluss with Austria, 1934-1938: An Episode in German Diplomacy**, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1953.

Deringil, Selim, **Denge Oyunu**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015.

Dorplaen, Andreas, **Hindenburg and the Weimar Republic**, Princeton University Press, Princeton, 1964.

Evans, Richard J. , **The Coming of the Third Reich**, Penguin Press, New York City, 2003.

Evans, Richard, **The Third Reich in Power**, Penguin, New York 2005.

Guttstadt, Corry, **Turkey, the Jews, and the Holocaust**, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.

Hale, William, **Turkish Foreign Policy**, Psychology Press, London, 2000.

Jones, Larry Eugene, "Franz von Papen, the German Center Party, and the Failure of Catholic Conservatism in the Weimar Republic". **Central European History**. 38 (2) 2005.

Kolb, Eberhard, **The Weimar Republic**, Unwin Hyman, London, 1988,

New York Times (28 Mart 1938)

Oran, Baskın, **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I:1919-1980**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Papen, Franz von, **Memoirs**, London, Andre Deutsch, 1953.

Rolfs, Richard, **The Sorcerer's Apprentice: The Life Of Franz von Papen**, University Press of America, Lanham, 1995.

Turner, Henry Ashby, **Hitler's Thirty Days to Power: January 1933**, Reading Massachusetts: Addison-Wesley, Massachusetts, 1996.

Watt, D.C., How War Came **The Immediate Origins of the Second World War, 1938-1939**, Pantheon Books, New York, 1989.

Weinberg, Gerhard, **The Foreign Policy of Hitler's Germany: Diplomatic Revolution in Europe**, University of Chicago Press, Chicago, 1970.

Weinberg, Gerhard, **The Foreign Policy of Hitler's Germany: Starting World War II**, University of Chicago Press, Chicago, 1980.

Wheeler-Bennett, John W., **Nemesis of Power: The German Army in Politics 1918-1945**, Macmillan, London, England, 1967.

Wistrich, Robert S., **Who's Who in Nazi Germany**, Routledge, London and New York, 1995.

24/09/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/franz-von-papen-1879-1969/?pdf=6308> adresinden erişilmiştir